

MOTIVACIJA ZA RODITELJSTVOM KOD STUDENATA SVEUČILIŠTA U ZADRU

ROZANA PETANI
Sveučilište u Zadru, Odjel za pedagogiju
University of Zadar, Department of pedagogy

ANTE BABAČIĆ¹
Sveučilište u Zadru, Odjel za pedagogiju
University of Zadar, Department of pedagogy

UDK: 159.922-057.87
Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

Primljeno / *Received*: 15. XII. 2010.

Žele li ljudi djecu da bi ostvarili društveno poželjne norme i osjetili zadovoljstvo u postizanju punog identiteta odrasle osobe? Zbog čega ne žele djecu? Ta pitanja nemaju važnost samo za pojedinca nego i za stabilnost i budućnost cjelokupnog društva. Proces formiranja motivacije za roditeljstvom počinje vrlo rano, dugotrajan je i složen proces, ali ne sasvim razjašnjen. Različiti autori govore o različitim mehanizmima i različitim pokretačima ove motivacije, ali još uvijek ne postoji neko jedinstveno teorijsko objašnjenje. U ovom je radu razmatran klasični oblik roditeljstva, koji podrazumijeva oba roditelja različitog spola. Uzorak ovog istraživanja činilo je 170 ispitanika, studenata Sveučilišta u Zadru, a cilj je bio ispitati motivaciju za roditeljstvom te provjeriti relacije motivacije za roditeljstvom sa zadovoljstvom obiteljskim životom, ljubavnom vezom i generativnošću. Rezultati su pokazali da je na cjelokupnom uzorku najviše izražena altruistička motivacija za roditeljstvom. Također, pokazalo se da je altruistička motivacija za roditeljstvom izraženija kod studentica u odnosu na studente, dok studenti imaju značajno više rezultate na subskali potvrđivanja sebe u odnosu na studentice. Osim toga, altruistička motivacija za roditeljstvo ima najveći obrazac povezanosti s generativnošću.

KLJUČNE RIJEČI: *generativnost, motivacija za roditeljstvom, obitelj, roditeljstvo, studenti*

UVOD

Može se reći da se kroz povijest veći broj djece u obitelji vrlo cijenio, posebno broj muške djece. Rađao se velik broj djece, uglavnom zbog visoke stope mortaliteta, slabe ili nikakve kontracepcije te zbog ispomoci na posjedima, u raznim osvajanjima i ratovima. Bez obzira na promjene u određenom vremenskom razdoblju, kompleksne društvene fenomene i razne vanjske čimbenike, uočava se da većina ljudi ipak postaje roditeljima. Za roditeljstvo se kaže da je to "životna uloga" koja traje čitavog života, uloga koja izaziva vrlo velike promjene u

¹ Ante Babačić je profesor pedagogije i sociologije. Diplomirao je na Odjelu za pedagogiju Sveučilišta u Zadru 2010. godine.

životu svakog pojedinca, jedini "posao" za kojeg se ne traže kvalifikacije. Nažalost, manji se broj istraživača zanimao za stadij koji prethodi roditeljstvu. Tada se razmišlja o postanku roditeljem, javlja se motivacija za roditeljstvom, kako kod žena tako i kod muškaraca. Većina ljudi želi imati djecu, postavlja se pitanje zašto?

U radu se razmatra klasični oblik roditeljstva koji podrazumijeva oba roditelja različitog spola. Time se ne umanjuju drugi oblici roditeljstva (samohrano roditeljstvo, roditeljstvo homoseksualnih parova), već zbog opsega rada nisu uzimani u obzir. Iako, treba istaknuti da je jedna od temeljnih značajki suvremenih obitelji upravo njihova strukturalna raznolikost. Sam pojam roditeljstva, briga o potomku od rođenja do njegove neovisnosti, a posebno motivacija za roditeljstvom kompleksan je pojam, koji samo jedna znanost ne može obuhvatiti, pa je i ovaj rad na tragu interdisciplinarnosti. Ovim se radom pokušalo odgovoriti na pitanje što to motivira ljude, posebno mlade, da imaju djecu, jer je poznata činjenica da roditeljstvo nije jednostavna zadaća i da ta uloga često može biti ispunjena teškim trenucima. Različite kulture i društva u kojima žive mladi ljudi te regionalna razvijenost u određenoj kulturi, utječu na odnos roditeljskih uloga i značenje koje dijete ima za njih. O tome ovisi kakva će biti motivacija za roditeljstvom te kakve su razlike između muškaraca i žena. Mnogi su teoretičari pokušali objasniti mehanizme koji pokreću motivaciju za roditeljstvom (npr. Freud, Deutsch, Kestenberg, Erikson i dr.). Motivi se razlikuju od osobe do osobe te se u istih osoba motivi mogu mijenjati u različitim razdobljima njihova života. U hrvatskom društvu koje prolazi kroz razne tranzicije, obitelj je suočena s mnoštvom problema, koji djeluju na njenu strukturu, vrijednosti, odnose među članovima, stabilnost te motivaciju za imanjem djece.

Zasigurno je teško objektivno ispitati motive za roditeljstvom i svrstati ih u neke ograničavajuće kategorije jer oni se mogu kombinirati i međusobno nadopunjavati, ali dominantan motiv za roditeljstvom oblikovat će i samo roditeljstvo. U suvremenom društvu imamo prisutnu pojavu smanjivanja broja rođene djece što postaje svojevrsan društveni problem i kod nas i u zemljama razvijenog Zapada. Izrazito je smanjen broj obitelji s više od dvoje djece, opada broj obitelji s djecom uopće, raste broj samačkih kućanstava ili kućanstava bez djece te izrazito opada broj novosklopljenih brakova. Sve su to razlozi zbog kojih je tema motivacije za roditeljstvom i dalje vrlo interesantna istraživačima.

RODITELJSTVO I DOŽIVLJAJ RODITELJSTVA

Istraživanja pokazuju da većina ljudi želi imati djecu (Heckhausen i sur., 2001, prema Čorkalo-Biruški, 2009). Postati roditeljem jedan je od ciljeva koje si većina ljudi postavlja, a najčešće i uspijeva ostvariti. Roditeljstvo je ne samo jedno od iskustava koje je zajedničko većini ljudi, već je i roditeljska uloga jedna od najzahtjevnijih u kojoj se ljudi mogu naći. Unatoč društvenim promjenama koje su se dogodile u posljednjih nekoliko desetljeća, a koje su dovele do pomicanja dobnih granica u kojima ljudi (ne)ulaze u brak i rađaju djecu, većina ih nekada u svom životu postane roditeljima.

Pojam roditeljstva toliko je širok da mu pri uporabi često ne možemo prepoznati ni pravo značenje ni smisao. U Obiteljskom zakonu Republike Hrvatske (Alinčić i sur., 2004) roditeljstvo je definirano kao dužnost roditelja da se skrbe o djetetu s ciljem zaštite dobrobiti djeteta, osobnih i imovinski interesa (članak 91.), da se skrbe o životu i zdravlju djeteta (članak 92.) te da ga odgajaju kao slobodnu, humanu, domoljubnu,

moralnu, marljivu, osjećajnu i odgovornu osobu, poštujući načela ravnopravnosti spolova, kako bi bila pripremljena za skladan obiteljski i društveni život s pozitivnim odnosom prema prirodi (članak 93.).

Prema obiteljskom životnom ciklusu, rođenje prvog djeteta označeno je kao period koji je visoko stresan za obitelj, ali i kao događaj kojim zapravo započinje roditeljsko ponašanje. Ono je vrlo promjenjivo i određeno biološkim čimbenicima, društvenim normama i očekivanjima. Može se reći da je roditeljstvo pojam koji se odnosi na niz procesa i aktivnosti koje roditelji ostvaruju u odnosu sa svojim djetetom. Čudina-Obradović i Obradović (2003) pod pojmom roditeljstvo razumijevaju nekoliko skupina pojmova koje jasno definiraju, a to su: **doživljaj roditeljstva** (odlučivanje za imanjem djece, preuzimanje i prihvaćanje roditeljske uloge, svjesno ili intuitivno postavljanje odgojnih ciljeva te doživljaj vlastite vrijednosti zbog ulaganja napora, emocionalne povezanosti i djetetova uspjeha), **roditeljska briga** (rađanje djece i briga za njihovo održanje, život i zdravlje), **roditeljski postupci i aktivnosti** (sve radnje koje roditelj poduzima kako bi ostvario roditeljske ciljeve i ispunio svoju ulogu) i **roditeljski odgojni stil** (emocionalno ozračje unutar kojeg se odvijaju sva međudjelovanja roditelja i djeteta). Pojam roditeljstva, također, treba promatrati kao socijalni proces, koji se događa unutar nekog karakterističnog prostora i vremena. Promjene u široj društvenoj zajednici utječu na poimanje ovog termina, na promjene u roditeljstvu kao i na zadatke koji se postavljaju pred roditelje.

Postati roditelj i prihvatiti roditeljsku ulogu jedna je od najvažnijih tranzicija koje se događaju u životu odrasla čovjeka. Prijelaz intimnog odnosa dvoje ljudi u odnos dvoje ljudi koji se brinu o trećem mijenja njihov međusobni odnos, ali mijenja i svakog roditelja posebno. Te se promjene događaju neovisno o tome jesu li dobili biološkog potomka, usvojili ga ili su se počeli brinuti za dijete kojemu je njihov partner ili partnerica biološki roditelj (Papalia i Olds, 1992, prema Čorkalo-Biruški, 2009). Žena i muškarac postaju roditelji rođenjem djeteta, ali i samo rođenje djeteta označava i "rođenje" roditelja (Kapor- Stanulović, 1985:53). Vrlo često se navodi kako je roditeljstvo unatoč zahtjevnosti i stresnosti jedno od iznimno obogaćujućih iskustava, koje roditelji nerijetko povezuju s ljubavlju, zabavom, samoispunjenjem i ponosom (Delač Hrupelj i sur., 2000).

Prema Čudina-Obradović i Obradović (2006) brojnim je istraživanjima dokazano kako je za doživljaj roditeljstva najvažnija kvaliteta bračnih odnosa prije rođenja djeteta, te da su za roditeljsko zadovoljstvo posebno važna očekivanja od uloge roditelja i značajke roditelja prije rođenja djeteta. Osim toga, za dobar doživljaj roditeljstva u oba roditelja izrazilo je važna i podjela dužnosti i poslova nakon rođenja djeteta.

Doživljaj roditeljstva značajna je promjena u cjelokupnom identitetu pojedinca, mijenja njegovu sliku o sebi i sliku koju o njemu ima sredina. To je subjektivna roditeljska procjena vlastite uspješnosti u ispunjavanju društveno zadane norme roditeljstva. Na temelju rezultata empirijskih istraživanja i mjerenja Sabatelli i Waldron (1995, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) smatraju da se subjektivni doživljaj roditeljstva može opisati pomoću tri zasebne dimenzije, a to su: roditeljsko zadovoljstvo, zahtjevi i stres roditeljske uloge te osjećaj roditeljske kompetencije. **Roditeljsko zadovoljstvo** obuhvaća, ovisno o istraživačkom polazištu i mjernom instrumentu, sljedeće dimenzije: zadovoljstvo odnosom roditelj-dijete, zadovoljstvo vlastitom uspješnošću kao roditelja, zadovoljstvo potporom bračnog partnera u roditeljskoj ulozi te zadovoljstvo ponašanjem djeteta. **Zahtjevi i stres roditeljske uloge** dimenzija je subjektivnog doživljaja roditeljstva, a sastoji se od dva zasebna pojma. Prvi,

zahtjevi roditeljske uloge - vanjski pritisci na pojedinca da trajno ostvari roditeljsku ulogu u skladu s očekivanjima i normama sredine. Drugi, stres roditeljske uloge - unutarnji doživljaj pojedinca kako nije u mogućnosti ispuniti zahtjeve roditeljske uloge u skladu s vlastitim očekivanjima i osobnim normama. **Subjektivna roditeljska kompetencija** jest roditeljev osjećaj koliko je sposoban i uspješan kao roditelj (npr. osjećaj roditelja da nadzire proces odgoja). Roditelji ne ostvaruju svoju ulogu izolirano jedno od drugog i izvan određene obiteljske dinamike ili izvan određenog društvenog konteksta. I otac i majka nose svoje osobno iskustvo odrastanja, svoja očekivanja u odnosu na vlastito roditeljstvo i standarde, koje postavljaju u ostvarivanju te uloge. Također, imaju planove i želje u vezi s vlastitom djecom i ciljeve koje žele realizirati tijekom odgajanja. Oni djeluju i kao uzori i u pogledu svog partnerskog odnosa, bez obzira na to je li taj odnos usklađen ili ne.

GENERATIVNOST

Jednostavna definicija generativnosti je "primarna briga za stvaranje i vođenje sljedeće generacije" (Erikson, 1984:240, prema Tucak Junaković, 2009). Erikson je razradio koncept generativnosti koji bi se mogao uzeti kao širi teorijski okvir u proučavanju motivacije za roditeljstvom. On je smatrao da jednom kada je odrasla osoba spoznala tko je ona i kada je uspostavila trajne intimne veze, postaje spremna proširiti brigu s bliskih osoba na mlađe naraštaje i na društvo u cjelini u vidu materijalnih ili idejnih doprinosa (Tucak Junaković, 2009). Prema Eriksonu čovjek u svom razvoju prolazi kroz osam stadija. Svaki od stadija je obilježen krizom koju je potrebno riješiti kako bi osoba mogla dalje napredovati. Pri rješenju svake krize osoba se nalazi u konfliktu između dvije suprotne karakteristike, koji se može riješiti na dva načina: ako je rješenje uspješno, nastavlja se pozitivan razvoj ličnosti, a ako se rješenje ne nađe, ego je ugrožen i u njega se ugrađuje negativna kvaliteta. Nužno je da se iskusi svaka kriza prije nego se pređe u sljedeću. Stadiji koje Erikson navodi su sljedeći (Dacey i Kenny, 1994:56):

1. stadij (0 do 1. godine): kriza *povjerenja* nasuprot *nepovjerenju*;
2. stadij (1. do 3. godine): kriza *nezavisnosti* nasuprot *sramu* i *sumnji*;
3. stadij (3. do 6. godine): kriza *inicijative* nasuprot *krivnji*;
4. stadij (6. do 12. godine): kriza *produktivnosti* nasuprot *inferiornosti*;
5. stadij (12. do 18. godine): kriza *identiteta* nasuprot *konfuziji identiteta*;
6. stadij (18. do 25. godine): kriza *intimnosti* nasuprot *izolaciji*;
7. stadij (25. do 65. godine): kriza *generativnosti* nasuprot *stagnaciji*;
8. stadij (iznad 65. godine): kriza *integriteta* nasuprot *očajanju*.

Sedmi stadij obuhvaća period koji odgovara srednjoj životnoj dobi, između dvadesetpete i šezdesetpete godine života. Osnovna dilema koju čovjek rješava u ovom razdoblju jest dilema plodnosti ili stagnacije. Plodnost ili plodotvornost ne znači samo brigu za dobrobit svojih potomaka, već brigu za prirodu društva u kojem će ta sljedeća generacija živjeti i raditi. Stvaralaštvo i produktivnost koja je karakteristična za generativnu razinu psihosocijalnog razvoja obuhvaća sve ono što iz jedne generacije prelazi u drugu ili što jedna generacija predaje drugoj. Obilježje ovog stupnja u razvoju ličnosti je briga za dobrobit čovječanstva, ona se izražava u odgoju djece, podučavanju, pokazivanju i upućivanju mladih. Ritualizacija koja je karakteristična za ovo životno doba jest generativna ili plodonosna (Fulgosi, 1997). To je ujedno i ritualizacija roditeljstva, kao i sve one funkcije i uloge koje

odraslima omogućuju da prenose svoje ideale na mlađe. Roditeljstvo je prema Eriksonu najuobičajeniji oblik izražavanja generativnosti, iako on ističe da roditeljski status sam po sebi nije garancija generativnosti, niti je generativnost ograničena na domenu roditeljstva. Vjerojatno najprirodniji način da se ostavi vlastiti trag u svijetu jest vlastito dijete. Također, roditelji mogu djeci prenijeti svoju ostavštinu u obliku konkretnih materijalnih dobara ili u obliku vrijednosti i znanja. Tako sprječavaju propadanje takve ostavštine i kroz nju na neki način nastavljaju živjeti i nakon smrti (Tucak Junaković, 2009).

Većina autora koji su proučavali generativnost slažu se da je ona karakteristika odrasle dobi (Lacković-Grgin i sur., 2002). Mladi ljudi obično nisu značajno niti psihološki niti ponašajno uključeni u oblikovanje ostavštine koja će ih nadživjeti. Objašnjenje se može naći u skladu s Eriksonovim tvrdnjama da su u mlađoj odrasloj dobi glavne preokupacije identitetom i intimnošću te da su mladi pod velikim pritiskom u ostvarivanju karijere i osiguravanju ekonomske neovisnosti. Ipak, postoje istraživanja koja su naišla na izraženu generativnost i u mlađoj odrasloj dobi (Lawford i sur., 2005, prema Tucak Junaković, 2009).

Doprinos Eriksona važan je na tri načina: (1) naglasio je i psihosocijalnu i instinktivnu osnovu razvoja ličnosti; (2) proširio je faze razvoja kako bi uključio cijeli životni ciklus i naglasio je glavna psihološka pitanja s kojima se treba suočiti u tim kasnijim fazama i (3) priznao je da ljudi gledaju i u budućnost, kao i u prošlost te da i pogled na vlastitu budućnost može biti isto tako značajan dio njihove ličnosti, kao i pogled na vlastitu prošlost (Pervin i sur., 2008).

MOTIVACIJA ZA RODITELJSTVOM

Motivi za roditeljstvom donekle su bili zanemarivani u znanstvenoj literaturi, a znanstvenici su se više usmjerili na ispitivanje sadržaja roditeljstva te posljedice koje roditeljski postupci imaju na dječji razvoj (Gormly i sur., 1987). Istraživačka iskustva upućuju da ljudi teško verbaliziraju razloge zbog kojih ne žele imati djecu, što je u skladu s poznatim problemima u ispitivanju motivacije ljudskog ponašanja. Ispitanici su podložni grupnim normama pa daju socijalno poželjne odgovore. Često se i uskraćuju odgovori jer je motivacija za roditeljstvom intimno područje o kojem neki ljudi ne žele pričati, pa mnogi obeshrabreni tim metodološkim problemima i ne kreću u daljnja istraživanja (Lacković-Grgin i Vitez, 1997).

Prema tradicionalnom shvaćanju djeca su bila glavni, često i jedini razlog sklapanja braka. Brak bez djece se smatrao propalim, a nemogućnost imanja vlastite djece dovoljan razlog za razvod i onda kada to baš i nije bilo uobičajeno. To je i razumljivo, jer su u prošlosti velike obitelji bile nužne za preživljavanje, djeca su bila ispomoć roditeljima u radu i brinula se o njima u starosti. Socijalni, ali i ekonomski uvjeti su se danas promijenili. Tehnološki napredak je smanjio potrebe za brojem radnika, medicinski je napredak smanjio stopu smrtnosti djece, a dio brige o starima je preuzelo društvo (Delač Hrupelj i sur., 2000).

Iako je došlo do značajnog opadanja zamisli da je roditeljstvo imperativ, još uvijek većina mlađih odraslih osoba očekuje da će postati roditelji i očekuju da će ih roditeljstvo ispuniti zadovoljstvom (Schaie i Willis, 2001). U istraživanju provedenom u Hrvatskoj (Aračić i Nikodem, 2000) više od 70% građana "smatra kako su djeca potrebna za ostvarenje smisla njihovog života", podjednako muškarci i žene. Istodobno oko 53% ispitanika smatra kako "žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom", no noviji naraštaji sve rjeđe razmišljaju na takav način.

Proces formiranja motivacije za roditeljstvom počinje vrlo rano, dugotrajan je i složen i još ne sasvim razjašnjen. Govori se o različitim mehanizmima, različitim pokretačima, ali još uvijek ne postoji jedinstveno teorijsko objašnjenje. Jedna od razvojnih teorija ličnosti koja donekle može objasniti izvor čovjekove motivacije za roditeljstvom je Eriksonova psihosocijalna teorija ličnosti. Erikson (1984, prema Tucak Junaković, 2009) govori o različitim manifestacijama generativnosti: roditeljstvo ili prokreacija, produktivnost, kreativnost i ljubav ili briga za druge. Iako je smatrao da je roditeljstvo najuobičajeniji oblik izražavanja generativnosti, naglašavao je da generativnost ipak treba shvatiti mnogo šire, kao brigu za buduće generacije i za svijet kakav ćemo im ostaviti.

Morgan i Berkowitz King (2001) razmatrajući razloge niskog fertiliteta u visoko razvijenim zemljama, nude objašnjenje putem tri grupe motiva za roditeljstvom: 1) biološke motive - shvaćene kao gensku predispoziciju čovjeka da želi i ima djecu; 2) društvene motive - očituju se u populacijskoj ili antipopulacijskoj politici društvenih institucija; 3) racionalni motivi - odnose se na ekonomsko i neekonomsko racionalno imanje djece. Njihov je zaključak da motivi za roditeljstvom, a s time i fertilitet, mogu biti povoljno poticani ako su biološke predispozicije podržane u socijalnom kontekstu, što bi u stvari u završnici dovelo do racionalne odluke za imanjem djece.

Mnogi vjeruju da je reprodukcija temeljni ljudski instinkt koji vodi potrebi za opstankom. Iako mnogi pretpostavljaju da je većina ljudskih potreba ukorijenjena genetski, ipak, trebamo priznati da su te potrebe oblikovane socijalno, psihološki i kulturalno, što pokazuje da je potreba za roditeljstvom i njene prateće vrijednosti kulturno predodređena (Morgan i Berkowitz King, 2001). Glavni argument protiv tvrdnji da je osnovna potreba za djetetom isključivo biološka leži u tome da bi reprodukcija tada bila neprekidna sve do doba kada prestaje plodnost žene. Međutim ljudi prestaju s reprodukcijom mnogo prije nego što se završi njihovo generativno doba. Muškarac i žena odlučuju hoće li imati djecu, kada će ih imati i kada će završiti s reprodukcijom.

PREGLED NEKIH ISTRAŽIVANJA MOTIVACIJE ZA RODITELJSTVOM

Pokušaj nalaženja osnovnih kategorija (dimenzija) motivacije za roditeljstvom pripisuje se američkom autoru Rabinu (1965, prema Kapor-Stanulović, 1985). Korištenjem "Upitnika o djetetu" kojim je provjeravao što roditelji očekuju od djece i kakve im potrebe djeca zadovoljavaju, Rabin je grupirao motivaciju za roditeljstvom u četiri kategorije: (1) *altruistička* – sklonost prema djeci, briga za njih, pružanje ljubavi i zaštite; (2) *fatalistička* – reprodukcija na koju se gleda kao na smisao života i način za produžavanjem vrste, ona je sudbina, unaprijed određena i neizbježna; (3) *narcistička* – očekivanja da će dijete povećati vrijednost roditelja, da će ono biti dokaz maskuliniteti, odnosno femininosti; (4) *instrumentalna* – shvaćanje da je dijete na određeni način korisno, služi kao sredstvo kojim se mogu postići specifični roditeljski ciljevi, koji ne spadaju u kategoriju narcističkih.

Rezultati nekih empirijskih istraživanja daju osnove za pretpostaviti da se motivi za roditeljstvom mijenjaju s obzirom na spol, broj i redoslijed djece u obitelji (Miller i Pasta, 1994). Također, pokazalo se da motivacija za roditeljstvom ovisi o razvoju bračnih odnosa, o karijeri i o konkretnoj društvenoj atmosferi. Tako se mnogi bračni parovi konformiraju društvenim normama, a utjecaj tih faktora veći je kod osoba koje i inače više podliježu propagandi (Thornton, 1989, prema Lacković-Grgin i Vitez, 1997). Usklađenost i zadovoljstvo u braku rezultira s većim brojem djece. Isto tako postoji i obrnuti odnos,

da parovi ne žele djecu ili ne žele više djece da ne bi poremetili odnose i ravnotežu koji postoje u braku. Isti autor također navodi da u brakovima u kojima su uloge muža i žene odvojene, gdje su muž i žena psihološki odvojeni i daleko jedno od drugoga, žene više žele djecu. One na neki način pokušavaju ispuniti djecom jaz koji postoji između njih i njihovih muževa (Rainwater, 1965, prema Kapor-Stanulović, 1985). Teachman i Schollaert (1989, prema Miller i Pasta, 1994) navode da je želja za uravnoteživanjem spola djece u obitelji značajan faktor u planiranju rađanja djeteta, tako žene koje imaju dvoje djece istog spola, rađaju treće dijete prije nego žene koje imaju djecu različitog spola. Valja istaknuti da je rađanje djeteta događaj, koji utječe na mijenjanje odnosa bračnih partnera prema okolini, svakodnevnim obvezama i aktivnostima, radu izvan kuće, prema roditeljima i članovima šire obitelji, kao i na odnose među partnerima. Jedno istraživanje, koje je provedeno u Hrvatskoj, potvrdilo je da bračni partneri koji imaju dvoje i više djece, osjećaju veće životno zadovoljstvo od onih koji nemaju djece ili imaju samo jedno dijete, ako se isključi utjecaj razlika u ekonomskoj moći obitelji (Obradović i Čudina-Obradović, 2001).

Van Balen (1998, prema Dyer, 2007) posebno je pridonio istraživanju motivacije za roditeljstvom. Razvio je mjerni instrument "Parenthood Motivation List", kojim se procjenjuje motivacija za roditeljstvom. Instrument sadrži šest kategorija koje uključuju sreću, dobrobit, majčinstvo/očinstvo, identitet, kontinuitet i socijalnu kontrolu. Mnoga su istraživanja koristeći ovu listu ili neku drugu došla do sličnih rezultata. Rezultati pokazuju da u zapadnim industrijaliziranim zemljama muškarci i žene žele djecu većinom zbog osobne sreće, ispunjenja i zbog dinamike unutar bračnog odnosa.

Rabin (1965, prema Kapor-Stanulović, 1985) je u svom istraživanju ispitivao studente jednog američkog sveučilišta, a rezultati su pokazali da skoro 50% ispitanika navodi da su osnovni motivi za roditeljstvom kod muškaraca narcističke prirode, kao što su povećanje svog ugleda, dokaz muškosti i plodnosti. Međutim, 52% ispitanika pripisuje ženama kao motiv instinktivnu i sudbinom određenu funkciju majčinstva, koju one moraju ispuniti, jer je to prirodno, dakle prevladavala je fatalistička motivacija za roditeljstvom. Kod žena je dakle potvrđeno postojanje biološko-instinktivne motivacije za roditeljstvom, dok je izvor motivacije za roditeljstvom kod muškarca više socio-psihološke prirode.

Prvo ispitivanje, koje je provedeno na našim prostorima po uzoru na Rabinovo, obavila je Kapor-Stanulović 1984. godine na uzorku adolescenata, studenata i parova s jednim djetetom. Rezultati navedenog istraživanja su pokazali da je redoslijed motivacijskih kategorija skoro isti za sve dobne skupine i kod ispitanika oba spola. Altruistički motivi su na prvom mjestu, zatim slijede fatalistički. Na trećem mjestu kod adolescenata oba spola i studenata je narcistička, pa instrumentalna motivacija, dok je kod studentica i odraslih oba spola na trećem mjestu instrumentalna, a na četvrtom narcistička motivacija. Djevojčice iskazuju znatno jaču altruističku motivaciju za roditeljstvom nego dječaci. Na svim ispitanim dobnim skupinama muškarci iskazuju jaču fatalističku motivaciju za roditeljstvom, dok je ona u Rabinovom istraživanju iz 1965. bila znatno više pripisivana ženama. Kod Kapor-Stanulović instrumentalna i narcistička motivacija za roditeljstvom ne pokazuju značajne razlike među spolovima (Kapor-Stanulović, 1985).

Za kraj možemo zaključiti kako su razlozi zbog kojih ljudi žele imati djecu iznimno raznoliki i složeni te u neposrednoj interakciji sa stalno promjenjivom okolinom. Pri tome je važno naglasiti kako se roditeljstvo u cjelini, a samim time i njegovi motivi, mogu promatrati jedino imajući na umu društveni kontekst u kojem se realiziraju.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

CILJ, ZADATCI I HIPOTEZE

Mnogo je motiva koji potiču na roditeljstvo, oni se razlikuju od osobe do osobe, a u istih osoba ti motivi mogu biti različiti u različitim razdobljima njihovog života. Motivacija za roditeljstvom široko je i nedovoljno ispitano područje ljudske motivacije. Budući da jedino Rabin, 1965. godine, nudi adekvatan instrument kojim bi se mogla ispitati ova motivacija, njegov upitnik je uzet kao glavni mjerni instrument ovog istraživanja. Dobiveni rezultati na tom upitniku tretirani su kao zavisna varijabla.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati motivaciju za roditeljstvom kod studenata Zadarskog Sveučilišta te provjeriti relacije motivacije za roditeljstvom sa zadovoljstvom obiteljskim životom, zadovoljstvom ljubavnom vezom i s generativnošću.

Postavljeni su i sljedeći zadatci istraživanja:

1. Utvrditi koji su motivi za roditeljstvom najizraženiji kod studenata.
2. Utvrditi razlikuju li se motivi za roditeljstvom s obzirom na spol, dob/godina studija i na partnerski status.
3. Utvrditi odnos motivacije za roditeljstvom i zadovoljstva ljubavnom vezom i obiteljskim životom.
4. Utvrditi odnos motivacije za roditeljstvom i generativnosti.

Za svaki od zadataka određena je relevantna hipoteza, koje su određene s obzirom na dosad provedena istraživanja u nas:

H1 – na temelju dosadašnjih istraživanjima, očekuje se kako će najizraženija motivacija za roditeljstvom biti upravo altruistička.

H2 – pretpostavlja se da će žene u odnosu na muškarce pokazivati više altruističku motivaciju, dok će muškarci imati izraženiju fatalističku motivaciju (Kapor-Stanulović, 1985) i/ili instrumentalnu (Vitez, 1997). U dostupnoj literaturi nije se naišlo na zapažanja o razlikama u motivima za roditeljstvom s obzirom na dob/godina studija te partnerski status, stoga su pretpostavke o mogućim razlikama ostavljene otvorene.

H3 – prema istraživanju Vitez (1997) očekuje se da što bude veće zadovoljstvo obiteljskim životom, bit će i veća zastupljenost altruističkih, instrumentalnih i narcističkih motiva za roditeljstvom, dok se za fatalističke motive pretpostavlja da se neće pokazati statistički značajnima. Na podatke o povezanosti zadovoljstva ljubavnom vezom i motiva za roditeljstvom nije se naišlo u dostupnoj literaturi, pa se kreće s pretpostavkom kako će oni koji su zadovoljni s ljubavnom vezom pozitivnije razmišljati o roditeljstvu.

H4 – pretpostavlja se da će biti pozitivna relacija između altruističke motivacije i generativnosti, a za ostale vrste motivacije ostavljene su otvorene pretpostavke. Ovaj odnos do sada nije istraživan kod nas stoga se nije naišlo na podatke o tome u korištenoj literaturi.

UZORAK I ISPITANICI

Uzorak ovog istraživanja činili su studenti Sveučilišta u Zadru. Njih 170 u rasponu od 18 do 30 godina, prosječne dobi $M = 22,39$. Od sveukupnog broja bilo je 116 studentica, odnosno 68,24% i 54 studenata, odnosno 31,76%. Od svih 170 ispitanika, u vrijeme istraživanja, njih 92, odnosno, 54,12% je bilo u vezi s partnerom, dok ih se 78 (45,88%) izjasnilo samcima.

Ovaj uzorak je uzet iz razloga što je period rane mladosti od 20 do 25 godine života najoptimalniji za reprodukciju kod žena. To je također period kojeg obilježava relativna ekonomska nestabilnost, a isto tako to su godine kada se najveći broj parova i odlučuje za potomstvo. Prema Eriksonu ovo je period u kojem pojedinac biva uključen u aktivnosti traženja partnera, intimnih odnosa pa i zasnivanja obitelji (Fulgosi, 1997).

INSTRUMENTI ISTRAŽIVANJA

U istraživanju je primijenjen upitnik koji je u uvodnom dijelu sadržavao pitanja o sociodemografskim podacima (dob, spol, studijska grupa i godina studija, pitanje jesu li trenutno u vezi). Uz spomenuta pitanja uvodni obrazac sadržavao je i pitanja o zadovoljstvu ljubavnom vezom i obiteljskim životom. Odgovore na postavljena pitanja sudionici su mogli dati zaokruživanjem brojeva od 1 do 7, na skali Likertovog tipa, s tim da 1 znači – *jako sam nezadovoljan*, dok 7 znači – *u potpunosti sam zadovoljan*. Zadovoljstvo obiteljskim životom mjereno je samo tom skalom od 7 stupnjeva. Prigovor o slaboj pouzdanosti takvog načina mjerenja može se umanjiti podatkom o visokoj korelaciji između rezultata dobivenima pomoću jedne skale i skale s više čestica u upitniku kojima je mjereno zadovoljstvo obiteljskim životom u nekim drugim istraživanjima (Lacković-Grgin i Opačić, 1989).

Od ostalih skala korištene su:

- **Skala motivacije za roditeljstvo** (Lacković-Grgin i Vitez, 2002) - instrument koji sadrži 52 tvrdnje. Uz svaku tvrdnju pridružena je ljestvica za odgovore od 5 stupnjeva. Zadatak ispitanika bio je da svoj odgovor daju zaokruživanjem odgovarajućeg broja od 1 do 5, s tim da je 1 označavao - *uopće se ne slažem*, a 5 - *u potpunosti se slažem*. Skala se sastoji od 4 subskale kojima se mjere altruistički, fatalistički, narcistički i instrumentalni motivi za roditeljstvom. Subskala altruističke motivacije za roditeljstvom sadrži 12 tvrdnji kojima se mjere nesebični motivi za roditeljstvom. Subskala fatalističke motivacije za roditeljstvom sadrži također 12 tvrdnji kojima se mjere predodređenost, zakon prirode. Subskala narcističke motivacije za roditeljstvom sadrži 5 tvrdnji i mjeri osjećaj zadovoljstva samim sobom. Dok su se strukture 3 subskale: altruističke, fatalističke i narcističke motivacije pokazale kao jednofaktorske, subskala instrumentalne motivacija za roditeljstvom sastoji se od četiri faktora: 1. *potvrđivanje sebe* sadrži 9 čestica; 2. *produženje obiteljske loze* sadrži 7 čestica; 3. *očuvanje stabilnosti braka* sadrži 4 čestice i 4. *domoljubna motivacija* sadrži 3 čestice.

Dobivene skale altruističke, fatalističke i narcističke motivacije za roditeljstvom imaju visoku pouzdanost tipa unutarnje konzistencije. Vrijednosti Cronbach α redom iznose: 0.94, 0.93, 0.80. Kod Vitez (1997) ovi podaci iznose 0.88, 0.92, 0.75. Za instrumentalnu motivaciju koja nije jednofaktorska, već se sastoji od četiri faktora: potvrđivanje sebe,

produženje obiteljske loze, očuvanje stabilnosti braka i domoljubna motivacija, dobivena je visoka unutarnja konzistencija i vrijednosti Cronbach α iznose redom 0.86, 0.87, 0.91, 0.89. Dok je Vitez (1997) dobila sljedeće podatke redom 0.85, 0.86, 0.88, 0.91.

Loyola skala generativnosti (McAdams i de St. Aubin, 1992, prema Lacković-Grgin, 2002) korištena je u nizu istraživanja u svrhu ispitivanja generativne brige, definirane kao opća svjesna zaokupljenost dobrobiti sljedeće generacije. Skraćena verzija Loyola skale od 17 čestica, korištena je u ovom istraživanju. Ukupan rezultat na ovoj skraćenoj skali (originalna se sastoji od 20 čestica) određen je kao prosjek procjena koje je ispitanik dao na pojedinim česticama skale. Ispitanici daju odgovore na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva. Ukupan rezultat formira se kao prosječna vrijednost procjena na pojedinim česticama tako da se teoretski raspon rezultata na skali kreće od 1 do 5. Pritom viši rezultat upućuje na veću zaokupljenost pojedinca dobrobiti sljedeće generacije.

Čestice skale pokrivaju generativne sadržaje koji su najzastupljeniji u literaturi o generativnosti, kao što su: prenošenje znanja i vještina drugima, posebno sljedećoj generaciji, doprinosi poboljšanju vlastite zajednice i društva, kreativna i produktivna nastojanja, stvaranje trajne ostavštine, te briga i preuzimanje odgovornosti za druge. Tipična čestica glasi: "Osjećam da će moji doprinosi postojati i nakon moje smrti". McAdams i de St. Aubin (1992, prema Lacković-Grgin i sur., 2002) su izvijestili o visokoj unutarnjoj konzistenciji skale (0.83 za uzorak odraslih i 0.84 za studentski uzorak). Skala je primijenjena i na hrvatskim uzorcima ispitanika mlađe, srednje i starije odrasle dobi, u kojima je pokazala zadovoljavajuću pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (Cronbach α cjelovite skale kretao se od 0.72 do 0.79 u različitim uzorcima odraslih) (Lacković-Grgin i sur., 2002). U ovom istraživanju na studentskoj populaciji Cronbach α iznosi 0.88 što ukazuje na visoku unutarnju konzistenciju skale.

REZULTATI I RASPRAVA

Kao polazište za ovo istraživanje, zbog svoje sličnosti s uzorkom ispitanika (studentska populacija u gradu Zadru), uzeto je istraživanje Vitez (1997) provedeno s ciljem konstrukcije skale za mjerenje Rabinovih kategorija motivacije za roditeljstvom. Od navedenog istraživanja prošlo je desetak godina, pa nas je zanimalo jesu li se stvari po tom pitanju znatno promijenile. Naime, prvi zadatak je uključivao utvrđivanje najizraženijih motiva za roditeljstvom kod studenata. U Tablici 1 prikazani su deskriptivni statistici za Skalu motivacije za roditeljstvom (aritmetičke sredine, standardne devijacije i raspon rezultata).

Tablica 1. Deskriptivni statistici svih subskala Skale motivacije za roditeljstvo (N = 170)

MOTIVACIJA ZA RODITELJSTVO	M	min	max	sd
ALTRUISTIČKA MOTIVACIJA	4,01	1,00	5,00	0,841
FATALISTIČKA MOTIVACIJA	2,71	1,00	4,83	1,013
NARCISTIČKA MOTIVACIJA	2,63	1,00	5,00	0,888
INSTRUMENTALNA MOTIVACIJA:				
Potvrđivanje sebe	2,43	1,00	4,78	0,828
Produženje obiteljske loze	3,00	1,00	4,86	0,919
Očuvanje stabilnosti braka	2,75	1,00	5,00	1,123
Domoljubna motivacija	2,05	1,00	5,00	1,215

Na cjelokupnom uzorku utvrđeno je da je altruistička motivacija za roditeljstvom najviše izražena ($M = 4,01$), zatim slijedi instrumentalna motivacija, koja se odnosi na produženje obiteljske loze ($M = 3,00$). Na trećem mjestu, s obzirom na vrijednost aritmetičke sredine, nalazi se, također, jedan od faktora instrumentalne motivacije – očuvanje stabilnosti braka ($M = 2,75$). Nadalje, slijedi fatalistička motivacija ($M = 2,71$), zatim narcistička ($M = 2,63$) i na kraju su dva faktora instrumentalne motivacije, potvrđivanje sebe ($M = 2,43$) i domoljubna motivacija za roditeljstvom ($M = 2,05$).

Da bi utvrdili koji je od motiva za roditeljstvom najizraženiji kod studenata, analizom varijance za ponovljena mjerenja smo utvrdili da postoji statistički značajna razlika među ispitivanim motivima ($F = 151,779$; $p = ,001$; $df = 6/1014$).

Tablica 2. Rezultati Scheffé testa za Skalu motivacije za roditeljstvo

MOTIVACIJA ZA RODITELJSTVO	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. ALTRUISTIČKA MOTIVACIJA						
2. FATALISTIČKA MOTIVACIJA	,000					
3. NARCISTIČKA MOTIVACIJA	,000	,966				
4. Potvrđivanje sebe	,000	,012	,223			
5. Produženje obiteljske loze	,000	,010	,000	,000		
6. Očuvanje stabilnosti braka	,000	,999	,834	,002	,044	
7. Domoljubna motivacija	,000	,000	,000	,000	,000	,000

U Tablici 2 prikazani su rezultati Scheffé testa, odnosno, značajnosti razlika rezultata dobivenih na svim subskalama Skale motivacije za roditeljstvo. Altruistička motivacija je statistički značajno izraženija na uzorku studenata u odnosu na ostale mjerene motivacije za roditeljstvom. To se može objasniti socijalnom poželjnošću same altruističke motivacije u odnosu na druge. Zanimljivo je da se fatalistička i narcistička motivacija značajno ne razlikuju. Statistički značajna razlika je utvrđena između fatalističke motivacije i svih faktora instrumentalne motivacije, osim za faktor očuvanja stabilnosti braka. Rezultati Scheffé testa za narcističku motivaciju pokazuju da se ona značajno razlikuje u odnosu na potvrđivanje sebe i očuvanje stabilnosti braka, koje zapravo čine instrumentalnu motivaciju, dok u odnosu na ostala dva faktora nema značajne razlike. Iako je Vitez (1997) u svom istraživanju rezultat na subskali instrumentalne motivacije formirala kao ukupni kompozitni rezultat na sva četiri faktora, u ovom istraživanju to nismo učinili. Naime, željeli smo provjeriti izraženost svakog od faktora koji čini instrumentalnu motivaciju u uzorku studenata. Rezultati post-hoc analize pokazuju da iako sva četiri faktora pripadaju instrumentalnoj motivaciji, ipak postoji razlika u njihovoj izraženosti. Kako je već i u dosadašnjim istraživanjima (Vitez, 1997; Kapor-Stanulović, 1985) dobiveno da je altruistička motivacija za roditeljstvom najizraženija, možemo sa sigurnošću reći kako se hipoteza (H_1) za ovaj zadatak potvrdila.

Drugi zadatak ovog istraživanja bio je utvrditi je li se motivi za roditeljstvom značajno razlikuju s obzirom na spol, dob/godina studija i partnerski status. Pretpostavka je bila da će žene u odnosu na muškarce pokazivati više altruističku motivaciju, dok će muškarci imati izraženiju fatalističku motivaciju i/ili instrumentalnu.

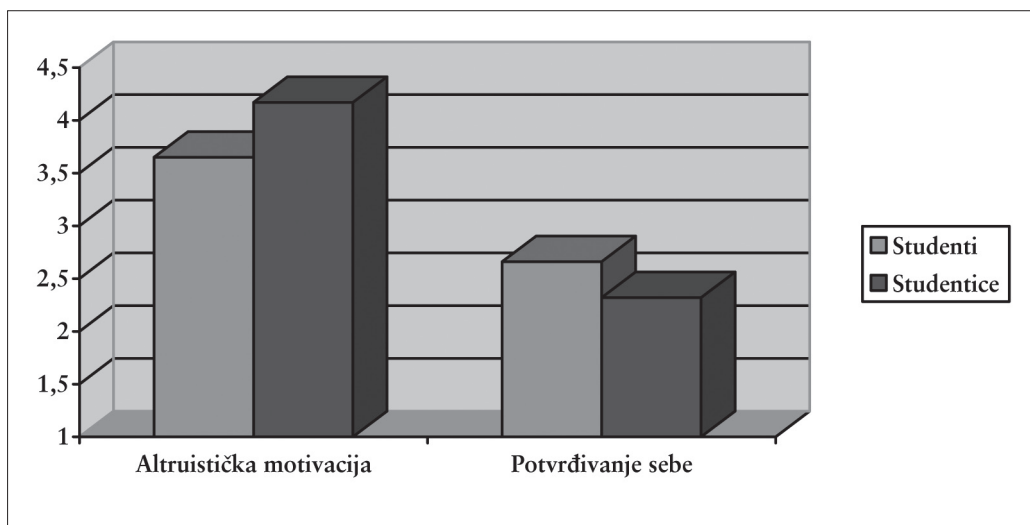
Prvo smo htjeli utvrditi da li postoje spolne razlike u motivima za roditeljstvom između studenata i studentica. U Tablici 3 prikazani su rezultati jednosmjerne analize varijance, odnosno značajnosti efekta spola na rezultatima skale motivacije za roditeljstvom.

Tablica 3. Značajnost efekta spola na motivaciju za roditeljstvom

	Spol
ALTRUISTIČKA MOTIVACIJA	$F = 14,781; df = 1/168; p = ,001$
FATALISTIČKA MOTIVACIJA	$F = 3,475; df = 1/168; p = ,064$
NARCISTIČKA MOTIVACIJA	$F = 0,39; df = 1/168; p = ,842$
Potvrđivanje sebe	$F = 6,632; df = 1/168; p = ,010$
Produženje obiteljske loze	$F = 0,463; df = 1/168; p = ,496$
Očuvanje stabilnosti braka	$F = 0,084; df = 1/168; p = ,771$
Domoljubna motivacija	$F = 1,215; df = 1/168; p = ,271$

Značajni efekti spola utvrđeni su samo za altruističku motivaciju i za potvrđivanje sebe kao vid instrumentalne motivacije. Rezultati pokazuju da je altruistička motivacija izraženija kod studentica u odnosu na studente. Što je u suglasnosti s prijašnjim istraživanjima. Međutim, studenti su imali značajno više rezultate na subskali potvrđivanja sebe u odnosu na studentice (vidi: Slika 1).

Kako do sada faktori subskale instrumentalne motivacije za roditeljstvom nisu zasebno istraživani, već kao jedinstvena mjera, ovdje se ne možemo referirati na prijašnja istraživanja. U ranijim istraživanjima Rabina (1965, prema Kapor-Stanulović 1985) fatalistička je motivacija bila najizraženija kod studentica, a narcistička kod studenata. Zbog specifičnosti njegovog uzorka, jer ipak se radi o sjevernoameričkoj kulturi polovinom prošlog stoljeća, ovdje se ne može pridavati značajna važnost tog istraživanja za usporedbu s ovim radom.

Slika 1. Prosječne vrijednosti studenata i studentica na subskali altruističke motivacije za roditeljstvom i na subskali potvrđivanja sebe (instrumentalna motivacija)

Nakon što su opisani značajni efekti spola na motivaciju za roditeljstvom, u Tablici 4 su prikazani rezultati jednosmjerne analize varijance, odnosno značajni efekti dobi na motivaciju za roditeljstvom. Ovdje valja napomenuti da se dob studenata, iako kontinuirana varijabla, zapravo transformirala u kategorijalnu, odnosno godina studija je predstavljala nezavisnu varijablu dobi.

Tablica 4. Značajnost efekta dobi na motivaciju za roditeljstvom

	Dob/godina studija
ALTRUISTIČKA MOTIVACIJA	F = 2,292; df = 4/165; p = ,061
FATALISTIČKA MOTIVACIJA	F = 1,668; df = 4/165; p = ,159
NARCISTIČKA MOTIVACIJA	F = 1,108; df = 4/165; p = ,354
Potvrđivanje sebe	F = 2,443; df = 4/165; p = ,058
Produženje obiteljske loze	F = 1,864; df = 4/165; p = ,118
Očuvanje stabilnosti braka	F = 3,461; df = 4/165; p = ,009
Domoljubna motivacija	F = 2,138; df = 4/165; p = ,078

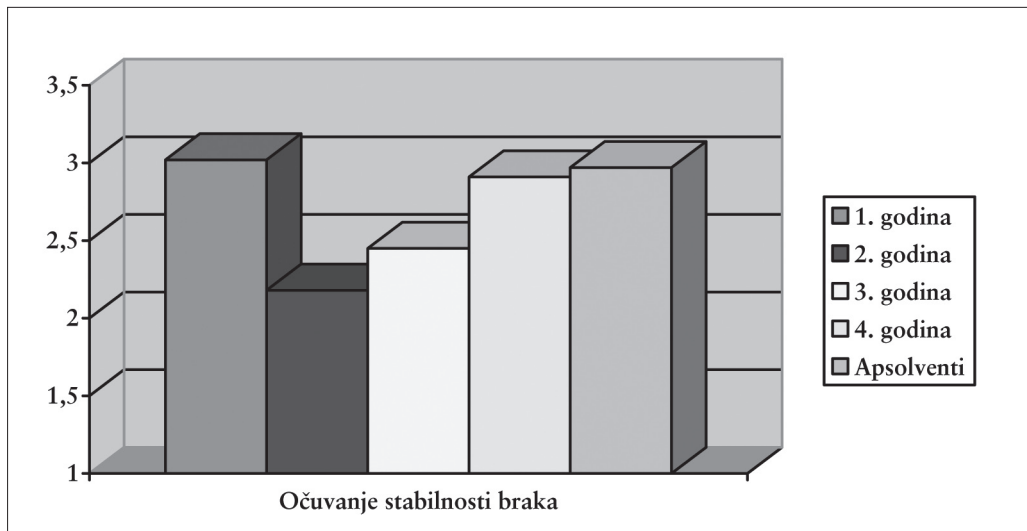
Tablica 5. Rezultati Scheffé testa za subskalu - Očuvanja stabilnosti braka

Očuvanje stabilnosti braka	1. god.	2. god.	3. god.	4. god.
1. godina				
2. godina	,117			
3. godina	,434	,923		
4. godina	,997	,144	,537	
Apsolventi	,999	,049	,355	,990

Kako se može vidjeti u Tablici 4 jedino postoji značajna razlika s obzirom na dob/godinu studija kada je riječ o instrumentalnoj motivaciji za roditeljstvom, odnosno za očuvanje stabilnosti braka. Post-hoc analizom koja je prikazana u Tablici 5 može se vidjeti da postoji značajna razlika u izraženosti instrumentalne motivacije – očuvanja stabilnosti braka, samo između studenata druge godine studija i apsolvenata. Na Slici 2 mogu se preciznije vidjeti prosječne vrijednosti rezultata dobivenih na subskali očuvanja stabilnosti braka kod studenata različitih godina studija.

Na Slici 2 vidi se da, u odnosu na ostale godine studija, studenti druge godine najmanje smatraju da djeca doprinose stabilnosti braka i da učvršćuju brak. Međutim, absolventi u odnosu na studente druge godine vide roditeljstvo kao način očuvanja stabilnosti braka, odnosno smatraju da djeca mogu zblížiti bračne partnere.

Za potpuni odgovor na drugi zadatak ovog istraživanja, trebalo je provjeriti razlikuju li se studenti u motivaciji za roditeljstvom s obzirom na partnerski status. U dostupnoj literaturi nismo naišli na zapažanja o razlikama u motivima za roditeljstvom s obzirom na partnerski ili bračni status te smo stoga pretpostavke o mogućim razlikama ostavili otvorenim. U Tablici 6 prikazani su rezultati jednosmjerne analize varijance s partnerskim statusom kao nezavisnom varijablom i motivima za roditeljstvom kao zavisnom.

Slika 2. Prosječne vrijednosti studenata različitih godina studija na subskali Očuvanja stabilnosti braka (instrumentalna motivacija)

Tablica 6. Značajnost efekta partnerskog statusa na motivaciju za roditeljstvom

	Veza
ALTRUISTIČKA MOTIVACIJA	$F = 1,562; df = 1/168; p = ,213$
FATALISTIČKA MOTIVACIJA	$F = 0,470; df = 1/168; p = ,493$
NARCISTIČKA MOTIVACIJA	$F = 3,298; df = 1/168; p = ,071$
Potvrđivanje sebe	$F = 0,031; df = 1/168; p = ,859$
Produženje obiteljske loze	$F = 0,046; df = 1/168; p = ,828$
Očuvanje stabilnosti braka	$F = 3,294; df = 1/168; p = ,071$
Domoljubna motivacija	$F = 0,001; df = 1/168; p = ,966$

Ni za jedan motiv za roditeljstvom efekt partnerskog statusa nije se pokazao značajnim. Naime, skupina studenata koja ima ljubavnog partnera i skupina studenata samaca značajno se ne razlikuju u izraženosti motiva za roditeljstvom. Stoga je vidljivo da efekt partnerskog statusa nije relevantan kao prediktor motivacije za roditeljstvom. Kako je hipoteza za ovaj zadatak bila otvorena, nismo došlo do nikakvih značajnih rezultata vezanih uz efekt partnerskog statusa na motivaciju za roditeljstvom. Stoga se hipoteza (H2) može samo djelomično prihvatiti, u odnosu na spol je potvrđena, dok je za efekt partnerskog statusa i dalje ostala otvorena.

Kako bi se odgovorilo na treći zadatak pristupilo se računanju koeficijenta korelacija između motivacije za roditeljstvom i zadovoljstva obiteljskim životom te zadovoljstva ljubavnom vezom (vidi: Tablica 7). Ovdje valja napomenuti da su se koeficijenti korelacija između motiva za roditeljstvom i zadovoljstva obiteljskim životom izračunali na cjelokupnom uzorku studenata ($N = 170$), dok su se relacije motiva za roditeljstvom i zadovoljstva ljubavnom vezom izračunale samo na uzorku studenata koji su trenutno u ljubavnoj vezi ($N = 92$).

Prema dostupnim istraživanjima očekivalo se da što je veće zadovoljstvo obiteljskim životom, veća je i zastupljenost altruističkih, instrumentalnih i narcističkih motiva za roditeljstvom, dok se za fatalističke motive očekivalo da nisu statistički značajni.

Tablica 7. Obrasci povezanosti motivacije za roditeljstvom sa zadovoljstvom obiteljskim životom te sa zadovoljstvom trenutnom ljubavnom vezom

	Zadovoljstvo obiteljskim životom (N = 170)	Zadovoljstvo ljubavnom vezom (N = 92)
1. ALTRUISTIČKA MOTIVACIJA	,37	,40
2. FATALISTIČKA MOTIVACIJA	,17	,15
3. NARCISTIČKA MOTIVACIJA	,15	,13
4. Potvrđivanje sebe	,03	,05
5. Produženje obiteljske loze	,22	,19
6. Očuvanje stabilnosti braka	,11	,15
7. Domoljubna motivacija	,00	,03

* Svi koeficijenti korelacija značajni su na razini od $p < ,05$

U prvom stupcu Tablice 7 nalaze se koeficijenti korelacija između zadovoljstva obiteljskim životom i motivacije za roditeljstvom. Svi značajni koeficijenti korelacija su pozitivnog predznaka, a značajni su na razini od $p < .05$. Najveći obrazac povezanosti je između zadovoljstva obiteljskim životom i altruističke motivacije, a zatim s produženjem obiteljske loze, i na kraju, s fatalističkom motivacijom. Studenti koji procjenjuju da su zadovoljni obiteljskim životom, izvješćuju više o altruističkim motivima za roditeljstvom. Nadalje, studenti koji smatraju da je roditeljstvo način produženja obiteljske loze i koji navode da je roditeljstvo neizbježan dio života, također izvješćuju o više zadovoljstva obiteljskim životom. Naime, kako je riječ o korelacijama, ovdje se ne može tvrditi o uzročno-posljedičnim odnosima, tako da je moguće ne samo da zadovoljstvo obiteljskim životom korespondira s izraženošću navedenih motiva za roditeljstvom nego i da motivacija za roditeljstvom može korespondirati sa zadovoljstvom obiteljskim životom. U istraživanju Vitez (1997) zadovoljstvo obiteljskim životom nije se pokazalo značajnim prediktorom motivacije za roditeljstvom, a fatalistička se motivacija uopće nije pokazala statistički značajnom.

Na podatke o zadovoljstvu ljubavnom vezom nije se naišlo u dostupnoj literaturi. U drugom stupcu Tablice 7 prikazani su obrasci povezanosti zadovoljstva ljubavnom vezom i motivacije za roditeljstvom. Od svih navedenih motivacija za roditeljstvom jedino je altruistička motivacija u značajnom odnosu sa zadovoljstvom trenutnom vezom. Naime studenti koji su u vezi i koji procjenjuju da su zadovoljni partnerskim odnosom smatraju da su djeca smisao života i da uljepšavaju život – odnosno pokazuju više altruističkih motiva za roditeljstvom. Međutim može se reći i da su studenti koji su trenutno u ljubavnom odnosu, a koji navode više altruističkih motiva, zapravo zadovoljniji ljubavnom vezom. Zbog prethodno navedenog ova hipoteza (H3) je prihvaćena.

I na kraju, zadnji zadatak ovog istraživanja bio je provjeriti relacije motivacije za roditeljstvom i generativnosti. Ovaj odnos do sada nije istraživan kod nas, pretpostavljeno je da će biti pozitivna relacija između altruističke motivacije i generativnosti, a za ostale motivacije pretpostavke su ostavljene otvorenima. Polazište za ovu hipotezu možemo potražiti u korelaciji pojma generativnost, koji je primarno briga za stvaranje i vođenje

sljedeće generacije i altruističke motivacije za roditeljstvom, kao nesebičnih motiva prema djeci, jer se odnose na naklonost prema njima, brigu za njih, potrebu da ih se odgaja, da im se pruža ljubav i zaštita.

Tablica 8. Obrasci povezanosti motivacije za roditeljstvom s generativnošću

	Generativnost
1. ALTRUISTIČKA MOTIVACIJA	,39
2. FATALISTIČKA MOTIVACIJA	,11
3. NARCISTIČKA MOTIVACIJA	,24
4. Potvrđivanje sebe	,18
5. Produženje obiteljske loze	,32
6. Očuvanje stabilnosti braka	,29
7. Domoljubna motivacija	,11

* Svi koeficijenti korelacija značajni su na razini od $p < ,05$

Iz Tablice 8 je vidljivo kako altruistička motivacija za roditeljstvom ima najveći obrazac povezanosti s generativnošću, zatim slijedi produženje obiteljske loze - na subskali instrumentalne motivacije za roditeljstvom, pa očuvanje stabilnosti braka, također, na navedenoj subskali, zatim narcistička motivacija za roditeljstvom i na kraju faktor potvrđivanja sebe na subskali instrumentalne motivacije za roditeljstvom.

Ne iznenađuje što su sve motivacije povezane, osim fatalističke i domoljubne, jer su svi ostali motivi, ipak, usmjereni prema nekakvom postizanju (briga, očekivanja, korist), dok se fatalistička motivacija za roditeljstvom više odnosi na reproduktivnost i na spolne uloge muškaraca i žena. Domoljubna motivacija je bila aktualna 90-ih godina prošlog stoljeća kada je politička situacija bila pogodnija za taj vid motivacije. Dakle, hipoteza (H4) za ovaj zadatak je prihvaćena, jer se povezanost altruističke motivacije za roditeljstvom s generativnošću pokazala značajnom.

ZAKLJUČAK

Roditeljstvo je kompleksni društveni fenomen, zajednički većini ljudi u svim povijesnim razdobljima i kulturama. Ono je, također, i odlučivanje za imanjem djece. Postati roditelj i prihvatiti roditeljsku ulogu jedna je od najvažnijih tranzicija koje se događaju u životu odrasla čovjeka. Najprirodniji način da se ostavi vlastiti trag u svijetu je upravo vlastito dijete. Jedna od razvojnih teorija ličnosti, koja donekle može objasniti izvor čovjekove motivacije za roditeljstvom je Eriksonova psihosocijalna teorija ličnosti. U ovom radu stavljen je naglasak na 6. i 7. stadij psihosocijalnog razvoja jer se upravo u njima rješava glavna kriza intimnosti i plodnosti, odnosno, nalaženje partnera i rađanje djece.

Razlozi zbog kojih ljudi žele imati djecu iznimno su raznoliki, ali valja naglasiti da je motivacija za roditeljstvom intimno područje ličnosti, o kojem ljudi ne žele pričati, pa je metodološki vrlo teško ispitivati te motive. Također, važno je naglasiti kako roditeljstvo u cjelini, a samim tim i motivaciju za roditeljstvom moramo promatrati jedino imajući na umu društveni kontekst u kojem se realiziraju.

Kao ključne rezultate istraživanja možemo izdvojiti sljedeće:

- utvrđeno je kako na cjelokupnom uzorku od 170 studenata Sveučilišta u Zadru, najviše izražena altruistička motivacija za roditeljstvom, a zatim slijede redom instrumentalna motivacija koja se odnosi na produženje obiteljske loze i očuvanje stabilnosti braka, fatalistička motivacija, pa narcistička te na kraju dva faktora instrumentalne motivacije - potvrđivanje sebe i domoljubna motivacija za roditeljstvom;

- utvrđeno je da samo za altruističku motivaciju i za potvrđivanje sebe kao vid instrumentalne motivacije postoje značajni efekti spola. Pokazalo se da je altruistička motivacija za roditeljstvom izraženija kod studentica u odnosu na studente, dok studenti imaju značajno više rezultate na subskali potvrđivanja sebe u odnosu na studentice. Dobivena je značajna razlika s obzirom na dob/godinu studija, kada je riječ o instrumentalnoj motivaciji za roditeljstvom, odnosno, za očuvanje stabilnosti braka. Za niti jedan motiv za roditeljstvom efekt partnerskog statusa se nije pokazao značajnim;

- dobiveno je kako studenti koji procjenjuju da su zadovoljni obiteljskim životom, izvješćuju više o altruističkim motivima za roditeljstvom, pa zatim o motivima za roditeljstvom kao načinu produženja obiteljske loze, kao i o fatalističkim motivima za roditeljstvom. Od svih navedenih motiva za roditeljstvom jedino je altruistička motivacija u značajnom odnosu sa zadovoljstvom trenutnom vezom;

- altruistička motivacija za roditeljstvom ima najveći obrazac povezanosti s generativnošću, zatim redom slijede produženje obiteljske loze - na subskali instrumentalne motivacije za roditeljstvom, očuvanje stabilnosti braka, također, na navedenoj subskali, zatim narcistička motivacija za roditeljstvom te na kraju faktor potvrđivanje sebe na subskali instrumentalne motivacije za roditeljstvom.

Kako je na temu motivacije za roditeljstvom bilo malo istraživanja u Hrvatskoj, ovu tematiku bilo bi zanimljivo ispitati teorijski i empirijski i na drugim dobnim skupinama, kao i na ispitanicima drugačijih sociodemografskih obilježja. Podatke ovog istraživanja ne bi valjalo generalizirati, zbog specifičnosti uzorka uzetog za ovaj rad. Ovdje se radi o studentskoj populaciji, praktički jedna dobná skupina, koja je još u procesu školovanja, većinom ekonomski ovisi o roditeljima, nije još izgradila karijeru i tek tragaju za intimnim vezama koje u budućnosti većinom vode prema braku, pa samim time i roditeljstvu.

Također, u nekom od budućih istraživanja zanimljivo bi bilo obratiti pozornost i na motivaciju za roditeljstvom kod samaca, jer su brojna istraživanja do sada pokazala da se sve veći broj pojedinaca odlučuje na samački život, bez partnera, ali ne i bez djece. O motivaciji za roditeljstvom kod homoseksualne populacije nije bilo riječi u nijednom dostupnom istraživanju kod nas, pa je i ovdje ostavljen prostor za daljnja istraživanja.

LITERATURA

Alinčić, M., Bakarić Abramović, A., Belajec, V., Hrabar, D., Hrvatin, B., Jakovac-Lozić, D., Korać, A. (2004) *Obiteljski zakon*, Zagreb, Narodne novine.

Aračić, P., Nikodem, K. (2000) Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu, *Bogoslovna smotra*, Zagreb, 70 (2), str. 291-311.

- Čorkalo-Biruški, D. (2009) *Primijenjena psihologija: pitanja i odgovori*, Zagreb, Školska knjiga.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2003) Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti, *Revija za socijalnu politiku*, Zagreb, 10 (1), str. 45-68.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006) *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Dacey, J., Kenny, M. (1994) *Adolescent Development*, Wisconsin, Brown & Benchmark.
- Delač Hrupelj, J., Miljković, D., Lugomar Armano, G. (2000) *Lijepo je biti roditelj: priručnik za roditelje i djecu*, Zagreb, Creativa.
- Dyer, S. J. (2007) The value of children in African Countries – Insights from studies on infertility, *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology*, 28 (2), str. 69-77.
- Fulgosi, A. (1997) *Psihologija ličnosti*, Zagreb, Školska knjiga.
- Gormly, A.V., Gormly, J.B., Weiss, H. (1987) Motivations for Parenthood Among Young Adult College Students, *Sex Roles*, 16 (1/2), str. 31-39.
- Kapor-Stanulović, N. (1985) *Psihologija roditeljstva*, Beograd, Nolit.
- Lacković-Grgin, K. (2002) Loyola skala generativnosti. U: Lacković-Grgin, K., Proroković, A., Čubela, V. i Penezić, Z. (ur.). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. Sv. 1., Zadar, Filozofski fakultet.
- Lacković-Grgin, K., Opačić, G. (1989) Interakcija s majkom i zadovoljstvo obiteljskim životom mladih u obitelji s ocem i bez oca, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio FPSP*, 28 (5), str. 155-165.
- Lacković-Grgin, K., Penezić, Z., Tucak, I. (2002) Odnos generativnosti i drugih komponenti ličnosti Eriksonova modela u osoba mlađe, srednje i starije odrasle dobi. *Suvremena psihologija*, Zagreb, 5, str. 9-30.
- Lacković-Grgin, K., Vitez, S. (1997) Predikcija Rabinovih kategorija motivacije za roditeljstvo, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio FPSP*, 36 (13), str. 43-62.
- Lacković-Grgin, K., Vitez, S. (2002) Skala motivacije za roditeljstvo. U: Lacković-Grgin, K., Proroković, A., Čubela, V. i Penezić, Z. (ur.). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. Sv. 1., Zadar, Filozofski fakultet, str. 63-66.
- Miller, B.W., Pasta, J.D. (1994) The psychology of Child Timing: A Measurement Instrument and Model, *Journal of Applied Social Psychology*, 24 (3), str. 218-250.
- Morgan, S. P., Berkowitz King, R. (2001) Why Have Children in the 21st Century? Biological Predisposition, Social Coercion, Rational Choice, *European Journal of Population*, 17, str. 3-20.
- Obradović, J., Čudina-Obradović, M. (2001) Number of children in the family as a predictor of parents' life satisfaction, *Društvena istraživanja*, Zagreb, 54-55, str. 685-708.
- Pervin, L. A., Cervone, D., John, O. P. (2008) *Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja*, Zagreb, Školska knjiga.

Schaie, K. W., Willis, S. L. (2001) *Psihologija odrasle dobi i starenja*, Jastrebarsko, Naklada Slap.

Tucak Junaković, I. (2009) *Provjera osnovnih postavki McAdamsova i de St. Aubinova modela generativnosti u odraslih različite dobi*, Doktorska disertacija, Odjel za psihologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu.

Vitez, S. (1997) *Neki korelati motivacije za roditeljstvo*, Diplomski rad, Odsjek za psihologiju: Filozofski fakultet u Zadru.

MOTIVATION FOR PARENTHOOD AMONG STUDENTS AT THE UNIVERSITY OF ZADAR

SUMMARY

Do people want children to achieve socially desirable norms and felt satisfaction in achieving full identity of an adult? Why they don't want children? These questions are relevant not only for individuals but also for the stability and future of the entire society. The process of forming the motivation for parenthood begins very early. It is long and complex process, but not completely understood. Different authors talk about the different mechanisms and different initiators of the motivation, but still isn't exist a unique theoretical explanation. This paper considered a classic form of parenting which means both parents – mother and father. A sample of this study consisted from 170 subjects the students of the University of Zadar. The aim was to examine the motivation for parenthood and to check the relationship of motivation for parenthood with satisfaction with family life, love relationship and generativity. The results showed that the entire sample expressed the most altruistic motivation for parenthood. Also, it appeared that the altruistic motivation for parenthood is more common for female students compared to male students who have significantly higher scores on the subscale of self confirmation in relation to the female students. Furthermore, the altruistic motivation for parenthood is most associated with generativity.

KEY WORDS: *family, generativity, motivation for parenthood, parenting, students*

